

vasal Porții otomane, dar bucurându-se de deplina autonomie internă. Situația din Ungaria creea pericolul mahomedanizării. Exemplul unor populații din sudul Dunării trecute la mahomedanism arăta că faptul era deplin posibil. De aceea autorul cazaniei îndeamnă pe ascultătorii săi să-și păstreze credința creștină cu orice sacrificiu, chiar dacă turcii, tătarii, limbile rele sau alți împărați păgîni le-ar lua averea, femeile, copii ¹. Autorul începe cu turcii, fiindcă ei reprezentau primejdia imediată, ceea ce ne-ar duce în preajma anului 1540. Rezistența anti-otomană pe tărîm ideologic, combaterea credinței otomane și întărirea conștiinței creștine este o preocupare semnificativă, pe care numai presiunea otomană asupra unor populații ortodoxe o poate explica. Un fenomen asemănător înregistrăm la începutul sec. XVI și în Țara Românească, mai tîrziu în Moldova, unde scrieri ca *Învățăturile lui Neagoe Basarab* sau *Cronica lui Eftimie* urmăresc combaterea ideologiei musulmane și înfierează pe renegați ².

Influența calvină atît de puternică, publicarea versiunii românești cu sprijinul cercurilor calvine dovedesc că prototipul a putut fi scris pe la jumătatea sec. XVI. Populația maghiară din regiunile vecine a fost calvinizată între 1550 și 1560 ³. Pentru ca versiunea română să se tipărească în 1564 sau puțin după aceea trebuie să admitem că originalul se scrisese mai înainte, avusese timp să circule, să fie cunoscut și să fie tradus. Versiunea românească, la rîndul ei, a circulat un timp în manuscris. Diaconul Coresi ne spune în epilog că «am aflat aceste tilcure».

După informațiile de care dispunem astăzi nu putem fixa data precisă a scrierii prototipului, nici a traducerii lui în românește. Ea poate fi însă așezată cu siguranță între momentul pătrunderii calvinismului în Ungaria și anul tipăririi *Cazaniei I* a lui Coresi nu mult după 1564. Molitvenicul din anexă nu s-a putut traduce înainte de 1551 sau 1559, cînd s-au tipărit cele două ediții ale originalului ungurese: *Agenda* calvinului Heltai Gaspar din Cluj.

Concluzii. Cercetarea comparativă a textelor ucrainean și românesc întreprinsă de noi asupra unei cărți ce ocupă un loc la fel de important în istoria limbii și culturii române și a celei ucrainene poate da o idee asupra posibilităților de care dispune metoda și disciplina științifică pe care întemeietorul ei, Ioan Bogdan, o numea «filologie slavo-română». Preocupările noastre științifice din ultimii ani, care au dus și la identificarea originalului celei de a doua *Cazanii* a lui Coresi, continuă astfel o tradiție mereu vie. Convingerea noastră este că aportul slaviștilor la studiul vechii culturi românești devine cu atît mai necesar cu cît, în locul repetării unor afirmații preluate de la înaintași, la baza viitoarelor monografii și sinteze trebuie să stea cercetările originale, verificarea ipotezelor formulate anterior, ori care ar fi autoritățile pe care se sprijină. Trebuie să aprofundăm cercetarea textelor originale ale vechilor traduceri românești, comparînd diversele manuscrise și variante. Acesta a fost spiritul în care a lucrat întemeietorul slavisticii românești și în acest spirit trebuie să lucrăm și noi, străduindu-ne să ducem mai departe opera înaintașilor, chiar s-o depășim, pentru că astăzi ne bucurăm de alte condiții de studii decît în trecut.

¹ «Хоть бы узляли турци, а хоть татаре, а хоть языкъ якый лихый, а хоть якыи цареве поганьи, ажъ возмутъ имѣня наше, а хоть жону, а хоть дѣти, што бы есте лишили вѣру вашу... *ище дайме и голову нашу дѣля имя Божого и дѣля царства его...*» (PN, p. 176).

² D. Zamfirescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, în Rsl, VIII, 1963, p. 368.

³ Iovanyi S., *Reforma în Ungaria pînă la 1565*, Budapesta, 1921, p. 312—395, (în limba maghiară).